

MAGYAR ÖRÖKSÉGÜNK

*A fejezetenként föltüntetett forrásmunkák
adatainak alapján összeállította:*

WASS ALBERT

Az Amerikai Magyar Szépmíves Czéh kiadása, 1975.
Astor, Florida 32002.

ELŐSZÓ

Amikor örökségről beszélünk, általában arra gondolunk ami atyáinktól hagyatékként reánk maradt. Lehet ez szemmel látható, kézzel fogható tárgyi érték, mint szerszám, fegyver, ékszer, ház, vagyon. Lehet azonban szemmel nem látható és kézzel nem fogható szellemi kincs: gondolat, eszme, erkölcsi magatartás, tettek sorozata, mindaz ami évszázadok során lépésről-lépésre előbbre vitt egy nemzetet vagy az egész emberiséget. Tárgyi örökségek romlandók, tűvész, háború elemésztheti azokat. Szellemi kincsek azonban örökkévalók. Ezek képezik egy-egy család, egy-egy nemzet, vagy az egész emberi világ egyetlen valódi elpusztíthatatlan örökségét. Azt az örökségünket amit nem vehet el tőlünk senki, ami nem veszhet el csupán akkor ha mi magunk lemondunk róla, megfeledekezünk róla, vagy egyszerűen restek vagyunk arra, hogy megőrizzük és életünkben, cselekedeteinkben méltók legyünk hozzá.

Ennek a könyvecskének az a célja, hogy röviden és tömören összefoglalva ismertesse mindazt amit mi "magyar örökségünknek" nevezhetünk. Azt a szemmel nem látható és kézzel meg nem fogható szellemi kincstárat ami évszázadok során, nemzedékről-nemzedékre gazdagodva jutott el hozzánk s ami egyedül tesz minket azokká akik vagyunk, illetve akiknek lennünk illene. Magába foglalja nemzetünk történelmét, valamint mindazokat a kulturális teljesítményeket amiket nemzetünk tagjai egyénileg kifejeztek az évszázadok során és ezzel belevesték emléküket az emberiség fejlődésébe.

Természetesen, ennek a könyvecskének a szűk kerete koránt sem alkalmas arra, hogy részletesen felsoroljon minden egyéni teljesítményt ami csak fellelhető a magyar kultúra kincsházájában. Meg kell elégednünk azzal, hogy madár-távlatból nyujtsunk összefoglaló képet az egészről és az olvasóra bizzuk, hogy az egyes fejezetek végén található "javasolt olvasmányok" segítségével maga kutassa föl azokat a részleteket melyek különösebben érdeklik.

Bizonyos esetekben, mint pl. az amerikai magyar települések történetével, vagy a magyar szellemi öröknek az amerikai ipar, az amerikai művészet, stb. fejlődésében való részvételével kapcsolatban még a javasolt olvasmányok kutforrásai is nagyon korlátozottak, mivel mind a mai napig még nem történt semmi komoly kutatómunka ezen a téren. Az Amerikában felnövekedett magyar fiatalokra hárul a feladat, hogy ezt megtegyék, mielőtt a gyorsan muló idő és az ezzel kapcsolatos változások el nem mossák a nyomokat.

Mi csak annyit tehetünk ennek a könyvecskének az összeállításával, hogy nyújtunk egy általános, sűrített és összefoglaló képet arról a fölmérhetetlen gazdagságról, amit magyar örökségünknek nevezhetünk. Amivel azonosíthatjuk magunkat s ami azonosságunkat képezi, a földnek bármely pontján élünk is. Ami nélkül nem nevezhetnénk magunkat magyaroknak s ami által nem csupán magyarok vagyunk, de az egyetemes emberiség egy külön, jellegzetes és mással össze nem téveszthető csoportjának tagjai. Vagyis emberek, amerikaiak, ausztráliaiak, ázsiaiak, afrikaiak, európaiak, akik ezen felül, külön örökség jussán, még magyarok is.

TÖRTÉNELMÜNK

Az őstörténeti kutatás eddigi bizonyítékai alapján kétségtelennek látszik, hogy úgy a magyarok, mint néhány évszázaddal azelőtt az avarok és a hunok abból a közös őshazából indultak el Európa felé, amit az akkori görög krónikások *Scythiának*, Szittyaföldnek és lakósaikat *Scytháknak*, Szittyáknak neveztek. Hogy a *turáni* népcsaládnak ezek a Szittyaföldön évszázadokig létezett tagjai honnan kerültek oda, erre vonatkozólag a Sumero-logia legújabb kutatásai vetnek némi világosságot. Az a tény, hogy a kilencedik század derekán a Kárpátok medencéjében megjelenő magyarok ékírása, valamint kultúrájának egyéb megnyilatkozásai is majdnem azonosaknak nevezhetők UR városának romjaiban lelt kőtáblák ékírásával és a sumér kultúra egyéb nyomaival, arra enged következtetni, hogy a magyar nemzet eredetét a Krisztus előtt 3000 évvel létező hatalmas sumér birodalomban kell keresni. Vagyis a "fehér szarvas" mondája, mely szerint a hunok és a magyarok a bibliai Nimrod király Hunor és Magor nevezetű fiaitól származtak, a való történelemnek meseformában való megnyilatkozása kell legyen. Megerősíti ezt az is, hogy minden turáni nép mondavilágában ott szerepel a fehér szarvas, különböző formákban.

A "Szittyák" ősi életformáját görög írók "törzsi demokráciának" nevezték, melyben a nemzetség-fők választották meg a törzsek vezéreit és háború esetén a törzsek vezérei választottak maguk közül egy had-vezért. Mikor a kilencedik században, a Bessenyők nyomására, a magyarok elindultak megkeresni Atila örökségét, a Kárpátok medencéjét, a hét magyar törzshöz még két kabar törzs is csatlakozott. Ezt a "vándorlásnak" semmiképpen sem tekinthető honfoglalást hosszas diplomáciai tárgyalások előzték meg, melyeknek során pl. a Kiev-i Hercegség békés átvonulása ellenében huszezer baltást rendelt ki, hogy utat vágjanak a hegyeken keresztül a magyarok hatalmas ménesei, gulyái és nyájai számára. Mig a magyarok zöme ilyen módon, a vereckei hágon keresztül ereszkedett alá a Kárpátmedencébe, egy másik had, mely csupán harcosokból állott, kelet felől került meg a Kárpátokat és az Aldunánál mint a görög császárság szövetségese keveredett harcba a bolgárokkal.

Úgy vatikáni mint bizánci följegyzések szerint a Kárpát medence lakatlan terület volt abban az időben. Észak nyugati

részét a Morva Királyság vallotta magáénak mint lakatlan védő-övezetet ahol csupán portyázó határőrséget tartottak, minden polgári település nélkül. Ugyanezt a célt szolgálta a medence délkeleti csücske a bolgárok számára. Azonban úgy a Morva királyság, mint a bolgárok hamarosan visszavonták elő-örseiket ezekről a területekről és 885-ben Árpád magyarjai birtokba vették a lakatlan földet és megalapították rajta azt a Magyarországot, melynek természetes határait 1920-ig, vagyis több mint ezer esztendőn keresztül a Kárpátok gerincei alkották s mely stabilitásánál fogva Európa legmegállapodottabb, legcélszerűbb és a maga kiegyensúlyozottságában legbeváltabb országának tekinthető. Bár az eredeti honfoglalás a Duna balpartját követve egészen a Fekete Tengerig terjedt, ezeket az aldunai területeket a 14-ik és 15-ik század magyar uralkodói rendre átengedték a törökök elől lassan fölfele szivárgó balkáni néptörzseknek, első sorban a Vlachoknak, vagy oláhoknak, akik ott később, Bizáncból elmenekült főuraik kormányzása alatt három oláh hercegséget is alapítottak, melyek végül is a 19-ik században egy Hohenzollern uralkodó alatt királysággá egyesültek, melynek előbb Rumélia, majd Románia volt a neve.

A Magyar Apostoli Királyságot 1001-ben alapította meg Magyarország első királya, Árpádházi Szent István. A keresztény feudalista rendszer erőszakos bevezetésével Magyarország csatlakozott a nyugati keresztény kultúrához, hogy több mint kilencszáz esztendőn keresztül buzgó fejlesztője és hűséges védelmezője legyen ennek a kultúrának. Mely dicsőséges szerep végül is Magyarország földarabolásához és a magyar nemzet letiprásához vezetett.

Évszázados véres harcok során Magyarország, "Nyugat Bástyája", a "Kereszténység Pajzsa" ahogy a pápák elnevezték, megállította a tatárok betörését, a törökök előnyomulását és többször is megmentette nyugati szomszédjait azoktól a dúlásoktól, melyek időnként újra meg újra pusztává tették magyarok földjét. Hálából 1456-ban elrendelte a pápa, hogy a keresztény világ minden templomában huzzák meg délben a harangokat a magyar hősiesség emlékeztére. Ennél tovább azonban már nem jutott a hála. A még ma is divatos déli harangszó ellenére pontosan az a Nyugat vált a magyar nemzet sírásójává, melynek megmentéséért annyi magyar vér ömlött.

A tizenegyedik és tizenhatodik század között a Magyar Királyság Európa egyik leghaladóbb szellemű nagyhatalma volt, melynek alkotmánya egyforma jogot biztosított nemzetnek és királynak a Szent Korona országaiban. Úgy az emberi szabadságjogok alkotmányos biztosítása, mint az országban uralkodó gazdasági jólét, mágnesként vonzotta magához a különböző szomszédos országok elnyomott népeit. Németeket nyugatról, szlovákokat északról, szerbeket délről és oláhokat keletről. Ezek a kisebb-nagyobb csoportokban érkező nemzetiségek a Magyar Szent Korona védelmét keresték és engedélyt kaptak az együttes letelepedésre. Vajdáik, törzsfőnökeik, vezetőik magyar nemesi rangot kaptak a királyoktól, az ezzel járó kiváltságokkal együtt. Ezeknek az idegen településeknek a népe nem csupán békében megőrizhette évszázadokon keresztül a maga nyelvét és sajátos kulturáját anélkül, hogy az ország nyelvét valaha is megtanulta volna, de a magyar királyok és nemesurak még segítették is őket abban, hogy kulturájukat tovább fejleszthessék. Ennek folytán minden bevándorló nemzetiségi csoport megőrizte a maga nemzeti azonosságát és rendre elszaporodva a befogadó ország pusztulását okozta.

A középkori Magyar Királyság azonban nem csak katonai hatalom volt, hanem ugyanakkor gazdasági hatalom is és az európai kultúra egyik gócpontja. Szoros kapcsolatban volt Franciaországgal, Németországgal, Olaszországgal, Angliával és Skótiával. Tudósok, művészek jöttek seregestől Olaszföldről, Franciaföldről, Hollandiából és magyar tudósok, művészek látogattak idegen országokat. Árpádházi Kálmán király törvénybe iktatta 1096-ban, hogy "boszorkányok pedig nincsenek, ennél fogva senkit ilyen ürüggyel perbe fogni nem lehet". Első ilyen törvény volt ez a földön. Más, u.n. "civilizált" országokban még hatszáz esztendő múlva is égettek boszorkányokat. A Tordai Diéta 1557-ben elsőnek mondta ki a vallás-szabadságot.

Minden türelmesség, szabadelvűség és hősiesség ellenére is Magyarország sorsa meg volt pecsételve. A 150 esztendő török háború és megszállás annyira legyöngítette a nemzetet, hogy a törökök visszavonulása után könnyű prédájává vált a "felszabadító" Habsburg császári birodalomnak. Szent István koronája Habsburgok zsákmánya lett, kik királyá koronáztatták magukat vele anélkül, hogy esküt tettek volna a magyar alkotmányra. A magyar nemzeti szabadságjogokat eltörölték, köztük a vallás-

szabadságot is. Magyar kálvinista papok százait hurcolták el gályaraboknak. Hazafiakat, akik szót mertek emelni, kivégezték és javaikat idegeneknek adták.

Rákóczi Ferenc tíz esztendeig tartó (1701-1711) szerencsétlen kimenetű szabadságharca újra megtízedeelte a nemzetet, ugyanugy az 1848-49-es szabadságharc Kossuth zászlaja alatt, melyet csak az orosz cár segítségével volt képes leverni a császár. A szabadságharcok vezéreit kivégezték, birtokaikat idegeneknek adták és a nemzet újra meg újra elnyomás alá került. Az 1848-as szabadságharc során úgy Erdélyben mint az ország más részeiben is az oda évszázadokkal azelőtt betelepített nemzetiségi csoportok, melyek a magyar nemzet szabadságtisztelete folytán nemzeti jellegüket megőrizhették és tovább fejleszthették, a befogadó nemzet ellen fordultak és Habsburg-zsoldban védtelen magyar falvak népét gyilkolták. Különösen az erdélyi oláhok vérengzése egész vidékeket írtott ki, melynek során Erdély magyar őslakossága egyre jobban megfogyatkozott.

Ezeknek ellenére, amikor Ferenc József császár és király 1867-ben külső nyomásra szükségesnek látta hogy békét kössön a magyar nemzettel, a magyar nép vezető rétegei hajlandók voltak arra, hogy elfeledve a múltat békés jövőt építsenek mindenki számára az Osztrák-Magyar monarchia kereteiben.

Ausztria-Magyarország, bár politikailag nyugtalan maradt továbbra is, gazdaságilag viszont tökéletes egységnek mutatkozott. Virágzó jólétet és fellendülést hozott magával, különösen a városokban és az országnak azokon a részein, melyekben érezni lehetett az ipar és kereskedelem áldásait. Ezzel szemben a távolabbra eső és jobban elszigetelt vidékek messzire elmaradtak a fejlődésben és ezáltal a társadalmi ellentétek mind jobban kiütőköztek. Az országnak ezekről a szegényebb vidékeiről megindult a kivándorlás Amerikába és rohamosan növekedett.

Félévszázados béke után a világ újra háborúra készülődött. Táborokba csoportosultak az erők. Az egyik oldalon Franciaország, Anglia és Oroszország, a másik oldalon Németország és Ausztria. A cél nem volt egyéb, mint annak eldöntése, hogy ki uralkodik a piacon.

Végül is 1914-ben egyetlen lövés elegendő volt, hogy lángba boruljon tőle a világ. Sarajevo utcáján egy orgyilkos lelőtte a csehek és románok által kedvelt osztrák-magyar trónörökös, aki

nyílt ellensége volt a magyaroknak és kitört az első világháború. A magyar országgyűlés egy kis csoportja kétségbeesetten próbálta megőrizni a magyar nemzet semlegességét, sikertelenül. Ennek ellenére, öt évvel később Magyarországra mérték ki a győztes hatalmak a legsúlyosabb büntetést és az ezeréves Magyarország kiméretlen feldarabolása bekövetkezett. A tizennégymillió magyarból egyik napról a másikra ötmillió idegen megszállás alá került és saját országában kisebbségi sorsba süllyedt, teljes mértékben kiszolgáltatva idegen államok kénye-kedvének. Magyarok százezreinek szenvedése kezdetét vette. Az üldöztetések, bebörtönzések és folytonos zaklatások miatt új kivándorlási hullám indult Amerika felé, ez alkalommal az elszakított területekről, Erdélyből, a Felvidékről és a Délvidékről.

A minden természeti kincsétől megfosztott Csonka-Magyarország gazdaságilag életképtelenné vált és mivel segítséget egyedül Németországtól kapott, természetes volt, hogy kényszerűségből újra csak Németország oldalán helyezkedett el. Annál is inkább, mert amikor a jogaiktól megfosztott romániai, csehszlovákiai és jugoszláviai magyar kisebbségek vezetői a genfi Népszövetséghez fordultak védelemért, Németország, Irország és Olaszország voltak az egyetlenek, kik rokonszenvvel viseltettek a magyar panaszokkal szemben. Amikor húsz évvel a trianoni békeparancs aláírása után és a második világháború küszöbén Németország és Olaszország visszaírták Magyarországnak Erdély és a Felvidék egy részét és ezzel két-és-félmillió magyart szabadítottak föl idegen elnyomás alól, a kocka eldőlt: Magyarország menthetetlenül sodródott Németország és Olaszország oldalán a második világháborúba, kommunista Oroszország ellen.

A második világháború végén Magyarország, mint már annyiszor történelme során, újra hadszínterré változott. Orosz és román hordák rohanták le a városokat és falvakat, gyilkolva, rabolva, embertelen kegyetlenkedéseikkel még a középkori tatárduláson is túltéve. Ezeknek a vérszomjas "felszabadító" hordának a védelme alatt a lakosságnak mindössze 2.6 százalékát képező kommunista párt átvette az uralmat és megkezdődött a kivégzések, kínzások, elhurcolások, börtönzések és kényszermunkáborok rémsége, melyhez fogható még nem látott az ország ezeréves történelme során.

Akiknek sikerült elmenekülniök, azok százezrével vándorol-

tak ki az Egyesült Államokba, Kanadába, Ausztráliába és Dél-Amerikába. 1956 októberében a magyar nép, ifjak és gyárimunkások kezdeményezésére fegyvert ragadott és néhány dicsőséges napra felszabadította az országot. A nyugati hatalmak közönye és passzívitása miatt azonban november elején az orosz haderő visszatért és néhány nap alatt leverte a felkelést. Harmincezernél több magyar fiatal hurcoltak el Oroszországba, ezeket gyilkoltak le és a megfélemlített magyar népre még súlyosabban nehezedett az elnyomás minden brutalitása. A menekülteknek egy újabb áradata hagyta ott a vérbe tiport hazát és keresett menedéket a szabad Nyugaton, csakhogy életét megmentse.

Magyarország fölött azóta is egy Oroszországot kiszolgáló elszánt és kegyetlen kisebbségi csoport uralkodik, a Kommunista Párt, mely alig teszi ki az ország lakosságának 8 százalékát. Bár gazdaságilag javult már valamit a helyzet az utolsó tíz esztendő alatt, a magyar nép átlag-keresete még mindig messze alatta van a nyugati országok polgárainak átlag-kereseténél. Ami viszont az egyén szabadságjogait illeti: sajtószabadság, szólás-szabadság nincsen. Cserkészlet és egyéb ifjúsági mozgalmak tiltva vannak. Az egyházak lassú elsorvasztása rendszeresen folyik és semmiféle politikai megnyílvánulás, az egy-párt-rendszeren kívül, nincsen. Habár legújabbban a budapesti kommunista kormány bejelentette hajlandóságát arra, hogy kultur-cserét engedélyez a Nyugattal, ez a kultúr-csere mindeztől egyoldalú maradt. A magyarországi kommunista ellenőrzés alatt álló kiadók könyvei és egyéb sajtó- és propaganda-termékei szabadon importálhatók és árusíthatók úgy Amerikában mint a szabad világ más országaiban is, ezzel szemben viszont semmi külföldön nyomtatott magyar anyag nem vihető be és nem árusítható Magyarországon. A magyar népet teljesen elzárják rabtartói a szabad magyar szellem minden megnyílvánulásától.

Azok a magyarok pedig, akik a feldarabolt Hazának Romániához vagy Csehszlovákiához csatolt részén élnek, kettős elnyomás alatt szenvednek. A kommunista igán kívül viselniük kell a románok, illetve csehek, sovíniszta gyűlölködésének terhét is. Az erdélyi magyarok még nyelvüket sem használhatják szabadon és az ellenséges érzületű román kommunista kormány minden eszközzel arra törekszik, hogy megsemmisítse és letörölje a térképről ezt a még ma is közel három-milliót számláló őslakosságot. A legújabb román kormányrendeletek még azt is megkövetelik, hogy

minden húsz évnél idősebb könyvet, levelet, kéziratot, festményt, emléktárgyat beszoalgtassanak. Miután az erdélyi magyar muzeumok, könyvtárak, egyházi levéltárak és okmánytárak évszázadok óta meggyűjtött anyagát már mind elkobozták, ez az utóbbi, magánszemélyekre vonatkozó rendelet azt jelenti, hogy hamarosan semmiféle bizonyíték nem marad, mely Erdély magyar múltját igazolhatná a jövő felé.

Javasolt Olvasmányok:

Nagy Sándor: A Magyar Nép Kialakulásának Története.

Badinyi-Jós: Káldeától Ister-Gamig.

Baráth Tibor: A magyar népek őstörténete.

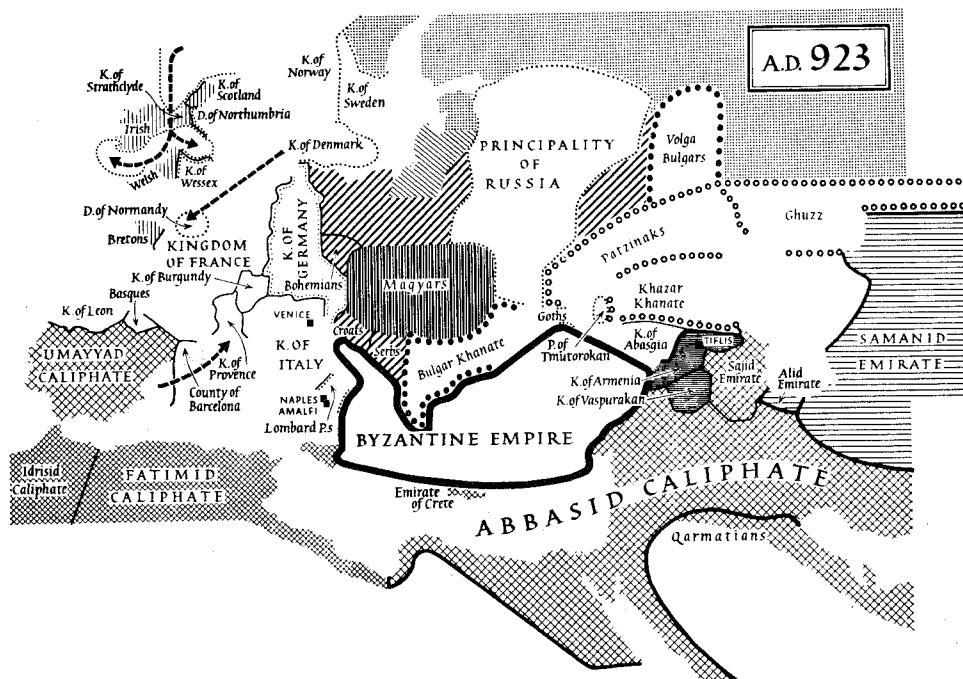
Török: Településtörténeti Tanulmányok és Határproblémák a Kárpátmedencében.

Várdy Béla: History of the Hungarian Nation.

Haraszi: The Ethnic History of Transylvania.

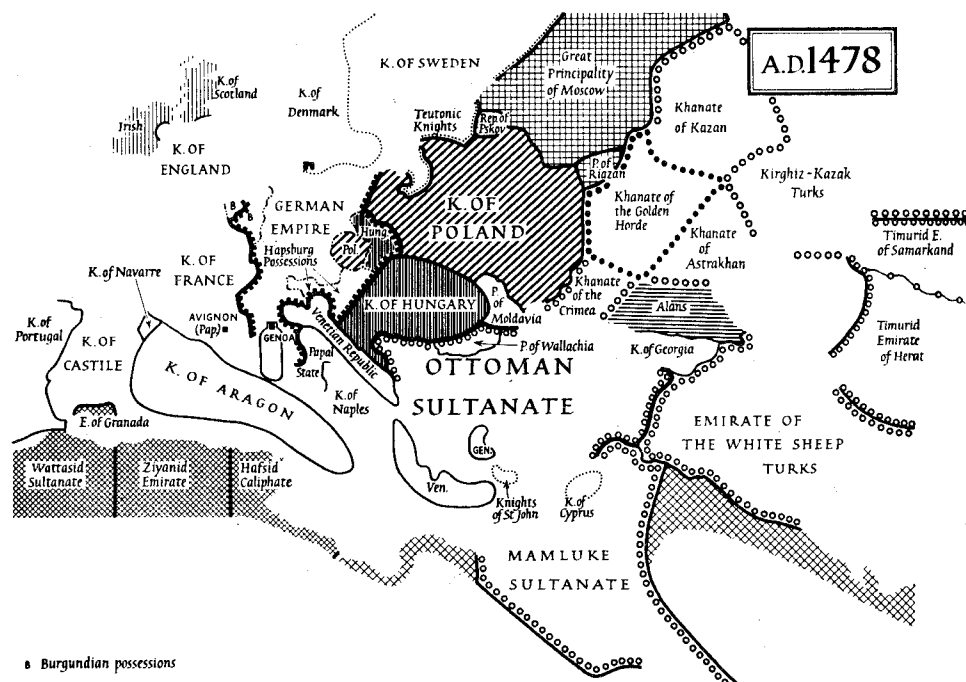
Yves de Daruvár: Trianon.

The Dual Monarchy

The States of the Danubian Basin after the Peace Treaties

KULTURÁNK

A magyar szellemiség megnyílvánulásának legtávolabbi időkre visszanyúló létező emlékei a mondák és regék, melyek visszavezetnek a bibliai Nimród királyig s még azon is túl UR városáig mint pl. a világ teremtésének mondája. Népmeséink, népdalaink és táncaink szintén szerves részei magyar kulturörökségünknek, bár ezeknek jórésze már európai tartózkodásunk idejéből való.

Sajnos amior az ősi magyar társadalmi rendszert a nyugati keresztény kultúrával járó feudalista rendszer váltotta föl, az egyházi hatalmak tulbuzgósága folytán minden magunkkal hozott ősi magyar emlék megsemmisült. A rovásírásos kőtablákat szét-törték, rovás-botokat elégették, hogy nyoma se maradjon az ősi "pogány" hitnek. Csupán ó-görög krónikások feljegyzéseiből tudjuk, hogy őseink már Szittyaföldön egy-isten-imádó nép voltak, sőt a honfoglalás idején már sok volt közöttük a bizánci-keresztény is.

Magyarországi és erdélyi ásatások már több rovásírásos műemléket föltártak és reméljük, hogy ezeknek a száma hamarosan megnövekszik. Azonban már a meglévő anyag is elég ahhoz, hogy megállapíthassuk azoknak közeli hasonlatosságát az UR városában felderített kőtablákkal és arra következtessünk ebből, hogy az ősmagyar kultúra valójában a szumér kultúrából vette eredetét.

A nyugati keresztény kultúrához való alkalmazkodásunk sajnos a latin nyelv használatán alapult és emiatt ős-kulturánk kiméretlen elpusztítása és kiirtása révén keletkezett ürré betöltésére csak nagyon lassan kerülhetett sor. A tizenegyedik századból származó első magyar nyelvű írott emlékünkné, a "Halotti Beszéd" és a tizenötödik század magyar írói és költői (Janus Pannonicus, Thuróczy, stb.) között mindössze néhány elszórtan jelentkező vallásos alkotásról tudunk, annak ellenére, hogy az *első magyar egyetemek létesítése már a tizennegyedik században megtörtént.* (Pécs 1367-ben, Buda 1389-ben.) Figyelembe kell vegyük azonban, hogy úgy a tatárdulás mint a törökdulás lerombolta és leégette a magyar városok nagy részét és valószínű, hogy ezzel egyidőben sok írott emlék és egyéb műemlék is megsemmisült.

Az első magyar nyomda 1472-ben kezdte meg működését és ennél fogva az *első nyomtatott magyar könyv két évvel előbb látott napvilágot mint az első angol könyv.*

Mátyás király világhíres könyvtára, a Corvina, 1475-ben létesült és 500 kötetet tartalmazott. Mindössze 15 kötetrel kevesebbet mint a ferrarai könyvtár, mely a világ legnagyobb könyvtárának számított akkor.

A tizenhatodik századtól kezdve, véres háborúk, szabadságharcok, elnyomatások, üldöztetések és ezernyi szenvedés ellenére is a magyar irodalom kibontakozott a maga teljes színpompájában. Az irodalom fellendülését nyomon követte a magyar zene és a magyar képzőművészet kibontakozása, olyan világraszóló tehetségekkel ajándékozva meg az emberiséget mint Hajdn, Liszt, Munkácsy, Izsó és mások.

Ennek a könyvecskének nem lehet a célja, hogy a maga egészében ismertesse a magyar irodalom, a magyar zene és a magyar képzőművészet minden kimagasló alakját. Ezért csak általánosságban kívánja tájékoztatni az olvasót a magyar kultúra kincseiről, teljesítményeiről, hogy ezen a nyomon elindulva könnyebben gazdagíthassa tudását az ezekre vonatkozó részletes szakkönyvek megkeresésével.

Az egyetemes emberi civilizáció fejlődéséből szintén kivették a magyarok a maguk részét. *Kempelen Farkas* találta föl az első "beszélő gépet" (1754-1804) mely ma is látható a London-i King College muzeumban. *Bólyai Jánost* (1802-1860) tekinthetjük a modern mértani tudomány megalapítójának. *Bánky Dezső* találta föl a karburátort, *Iringi* a gyufát, *Eötvös Lóránt* az ingát, *Puskás Tivadar* (Edison bizalmas barátja) a telefonközpontot és *Virág József* a gyors-távíratot.

Bláthy Otto, Kandó Kálmán, Bárány Róbert, Hankóczy Jenő találmányai maradandó szolgálatot végeztek az emberiség érdekében.

Földrajzi kutatások terén *Kőrösi Csoma Sándor* (1784-1842) éveket töltött Tibetben a magyarok eredetét keresve és ő készítette el az első tibeti szótárt és nyelvtant. *Benyovszky Móric* gróf (1741-1786) írta le elsőnek Formosa szigetét és ő alapította meg a Madagaszkár-i francia gyarmatot is. *Magyar László* (1802-1864) jóval Stanley előtt megjárta már a Kongofolyót és

Lóczy Lajos volt az első aki földtani kutatásokat végzett a Trans-Himalaya hegyláncozaton. Gróf Teleki Sámuel (1854-1916) volt az első fehér ember aki megmászta a Kilimandzsarot Észak-Kelet-Afrikában, 1886-ban.

Ami pedig a magyar sportolókat illeti: kicsi Csonka-Magyarország a maga kilenc-millió lakosságával hetedik volt az 1932-es olimpiászon, Los Angelesben, harmadik 1936-ban a berlini olimpiászon és a második világháború minden megpróbáltatásainak, vérvesztéseinek ellenére is újra *harmadik* helyen végzett 1948-ban a London-i olimpiászon, a világ nagy, népes nemzeteivel szemben.

Javasolt Olvasmányok:

Magyar Mondák.

Magyar Népmesék.

Somogyi: Magyar Nyelv és Irodalom.

Könnyű: Szülők Iskolája.

Somogyi: Szumirok és Magyarok.

Torma: Sumér nyomok Erdélyben.

MIT ADOTT A MAGYARSÁG AMERIKÁNAK?

Könnyű László: Hungarians in the USA című munkája szerint 1920-ig 1,998,199 magyar vándorolt ki Hazánkba az Amerikai Egyesült Államokba. Becslés szerint 1920 és 1975 között egy újabb félmillió cserélte föl a Kárpátok medencéjének viharos politikai légkörét és bizonytalan gazdasági lehetőségeit az U.S.A. szabadságára és jólétére. Az amerikai bevándorlási hivatalok statisztikáira nem lehet azonban komoly kutatómunkát alapítani ezen a téren, mivel mindazok a magyarok akik 1920 után cseh, román vagy jugoszláv megszállás alatt lévő területekről vándoroltak ki, a hivatalos listákon mint csehek, románok vagy jugoszlávok szerepelnek.

Figyelembe véve egy bizonyos "visszavándorlási" százalékot, népszaporulati tényezőt, stb. bátran mondhatjuk, hogy az Egyesült Államokban élő magyar, illetve magyar származású állampolgárok száma minden bizonnyal meghaladja ma már a két milliót is. Természetesen több mint fele teljesen beolvadt a környezetbe és talán még csak tudomása sincs arról, hogy nagyszülei még magyarok voltak. Ezeket leszámítva azonban még mindig lennie kell ebben a nagy országban közel egymillió olyan magyarnak, akiknek tudomásuk van magyar származásukról, akik többé kevésbé megőriztek még valamit magyar örökségükből és összetételt tartanak fent az Óhazában élő rokonaikkal.

Kétségtelen, hogy az elmúlt két évszázad során kialakult egy külön amerikai magyar történelem, amiről azonban ma még nagyon is keveset tudunk, mivel mindeddig semmiféle rendszeres és összefüggő tudományos kutatómunka ezen a területen nem történt.

Tudjuk azt például, hogy még mindig létezik egy BUDA Texasban, egy BUDA Illinoisban, egy BALATON Minnesotában, egy KOSZTA Iowában, egy KOSSUTH Indiánában, egy KOSSUTH New York államban, egy KOSSUTH Pennsylvániában, egy KOSSUTH Mississippiben, egy KOSSUTH COUNTY Iowában, egy PALATKA Floridában, egy SZÁNTÓVILLE Virginiában, egy TOLNA North Dakotában, egy TRANSYLVANIA COUNTY North Carolinában és egy VAS Georgiában. De létezett Iowában egy NEW BUDA is, Georgiában egy BUDAPEST, Wisconsinban egy HARASZTHYVILLE és Floridában egy KOSSUTHVILLE, mely helységneveket idő teltével új bete-

lepülők mással cserélték föl. Isten tudja csak mennyi más magyar helységnév tűnt még el nyomtalanul, amire már nem is emlékszik senki.

Történelmi följegyzések szerint az első magyar ember aki rátette lábát az amerikai kontinens földjére *Budai István* volt, költő és tudós, aki Sir Humphrey Gilbert angol kutatót kísérte útján és részt vett az első angol gyarmat létesítésében, New Foundlandon, 1583-ban. Egy másik magyar, *Rátkay János*, hittérítő volt az indiánok között, a 18-ik században, a mai New Mexico területén. *Koncsák Ferdinánd atya* pedig a californiai misszió vezetője lett 1731-ben és ő rajzolta meg California első térképét, a Colorado völgyével együtt. Levelei és följegyzései ma értékes dokumentumai California történelmének.

Az erdélyi származásu *Kelp János* 1694-ben érkezett Amerikába és Pennsylvániában telepedett meg. Philadelphia közelében élt remeteként élete végéig, abban a körzetben amit ma az ő emlékezetére "The Hermitage" néven ismernek és az utca, ahol élt "The Hermit's Lane" (A remete ösvénye) nevet viseli. Hátrahagyott kézíratai a Philadelphia-i Historical Society tulajdonában vannak.

Kováts Mihály ezredes, amerikai szabadsághős, azelőtt Mária Terézia majd Nagy Frigyes huszártisztje, följánlotta kardját Franklin Benjaminsnak, az amerikai forradalmi kormány párisi követének amikor az amerikai szabadságharcnak hírét vette és az Egyesült Államok kongresszusa a Pulaski légió parancsnokának nevezte ki. Az első amerikai lovasság összetoborzása, megszervezése, betanítása az ő nevéhez fűződik. Lovasai élén halt hősi halált az amerikai szabadságért 1779 május 11-én, a South Carolina-i Charleston alatt.

Pellertzy János őrnagy és *Gróf Benyovszky Ferenc* hadnagy Lafayette kiséretében jöttek át a tengeren 1778-ban hogy Amerika szabadságáért harcoljanak mint a francia lovasság tisztjei és vitézségükkel többször is kitüntették magukat.

A soproni *Dr. Luzenberg Károly* alapította még 1829 New Orleans városában az első kórházat és később a még ma is létező New Orleans Medical Society-t.

Ludvigh Sámuel Kőszegről vándorolt ki 1837-ben és néhány esztendő múlva két újságnak volt a szerkesztője Philadelphiában.

Haraszthy Ágoston 1840-ben jött át Amerikába és 1842-ben áthozta a családját is. Előbb megalapította "Haraszthyville" városát Wisconsinban, amit ma Sauk City néven ismerünk. Amikor innen átköltözött St. Louisba, unokaöccse, *Halász Károly* fakitermelő és fakereskedő vette át a telep vezetését és ő volt a környék első megválasztott békebírója is. Haraszthy sikeres üzletember lett St. Louisban, majd tovább költözött Californiába, ahol megválasztották San Diego Sheriffjének, majd képviselőjének. San Francisco környékén széles kiterjedésű birtokot vásárolt és beültette az első californiai szőlőt, Tokajból hozatott venyigével. A californiai szőlőtermelők benne tisztelik a californiai szőlőipar megalapítóját.

Korponay Gábor, magyar vívómester, 1840-ben érkezett Amerikába és előbb mint a híres "Missouri Önkéntesek" századosa vett részt a mexicói háborúban, majd később, a polgárháború idején mint a 28-as Pennsylvániai Önkéntes Gyalogezred parancsnoka szolgálta az Egyesült Államokat.

Az Erdélyből származó *Dr. Szénássy Gedeon* ezrek életét mentette meg az 1841-es járvány idején Louisville, Kentuckyban, a maga-gyártotta új orvosság segítségével.

Ugyancsak egy erdélyi, *czegei gróf Wass Sámuel* Kossuth megbízásából jött Washingtonba 1848-ban mint rendkívüli követ. A szabadságharc leverése után menedékjogot kért és két barátjával, *Uray* és *Molitor* századosokkal, Californiába ment aranyat ásni. Később Haraszthy segítségével megépítették az ország legnagyobb pénzverdejét. A "Wass és Molitor" aranypénzek ma műgyűjtők ritkaságai közé számítanak és egy 20-dolláros Wass-és-Molitor aranynak ma harminckétezer dollár az ára. A San Francisco-i tűzvész után Wass Sámuel egyike volt azoknak akik a város újjáépítését megtervezték és végrehajtották. Nevét emiatt emlékoszlopra vésette föl a hálás utókor.

A tragikus 1849-es háborúvesztés után valami négyezer magyar "háborús bűnös" menekült át Amerikába a Magyarországra súlyosodó Habsburg-kormány bosszúja elől. Iowa állam déli határán valami két tucat magyar telepedett le 1850-ben és várost építve maguknak elnevezték azt Uj Budának. Vezérük, *Ujházy László*, lett a városka első póstamestere. Ujházy később átköltözött onnan Texasba és 1861 az Egyesült Államok, kormányon kinevezte amerikai konzulnak az olaszországi Anconába.

Varga Ferenc és *Pomutz György* 1853-ban érkeztek Új Budára, egy újabb magyar menekült-csapattal. Pomutz később tábornok lett az amerikai polgárháborúban, míg Varga Ferenc leszármazottai még ma is feltalálhatók Iowaban. A menekültek között volt *Hainer Ignác* is, akit 1856-ban meghívtak tanárnak a Missouri Egyetemre. Fia, *Jenő*, Nebraskába költözött át később ahol 1893-ban megválasztották képviselőnek. Hainer Jenő képviselőnek a huga egy *Radnics István* nevű Új Buda-i magyar ácsmesterhez ment feleségül. A Radnics-család leszármazottai, akik ma Radnich-nak írják a nevüket, még ma is ott találhatók, azonban a város nevét újabb letelepülők 1905-ben átváltoztatták Új Budáról *Davis Cityre*.

Egy másik Iowabeli várost, *Davenport*-ot, szintén magyarok alapították 1851-ben. Egyikük, *Rombauer Tivadar*, a városka boltosa lett, míg fia, *Robert J. Rombauer*, a jól ismert amerikai történész.

Az erdélyi származású *Fejérváry Miklós* 1853-ban telepedett le Davenportban, családjával együtt. Több ezer hold földet vásárolt és gyönyörű udvarházat építtetett magának a város szélén, amit európai stílusra emlékeztető parkkal vett körül. Miután egyetlen fia, Miklós, elesett a polgárháborúban, Fejérváry aggmenházzá változtatta át a díszes udvarházat, melyet ma is úgy ismernek mint a "Fejérváry Home for the Elderly" és a körülötte lévő városi park neve "Fejérváry Park".

Egyike az 1849-es menekülteknek, *Csapkay József* volt honvédtiszt, mint "csodadoktor" lett nevezetes Californiában. 1868-ban őt nevezte ki az Egyesült Államok kormánya első Bukarest-i konzuljának, az újonnan létesített Román Királyságba.

A Kossuth-emigránsok egy kis csoportja New Orleans-ban telepedett meg, köztük *Dr. Vállas Antal*, aki később megalapítója majd elnöke lett a New Orleans-i Tudományos Akadémiának. Idősebbik fia a "New Orleans Times Democrat" főszerkesztője lett, míg kisebbik fiát tanári állásba hívta meg a Tulane University.

A Chicagóban letelepedett magyarok közül kitűnt *Kun Gyula* és *Dr. Mihály Géza*. Előbbi őrnagyi, utóbbi ezredesi rangban küzdött a polgárháború során.

A Kossuth-emigráció egy kis csoportja ugyanakkor Floridában telepedett meg, ahol megvetették a floridai téli-vetemény

termelés alapjait. Telepüket Kossuthville-nek nevezték el. Sikerük hírére azonban hamarosan tucatjával érkeztek nem-magyar telepesek, akik két évtized múltával Kossuthville nevét átváltoztatták Plant City-re.

A St. Louis-i Fellebbezési Bíróság bírása, *Rombauer Roderick* százados, *Fiala János* ezredes, a kiváló térképész, valamint *Anselm Albert* ezredes a St. Louis-i magyar kolónia vezető tagjai voltak és mindhárman kitüntették magukat a polgárháború során.

Pulitzer József, a világhíres kiadó és a Pulitzer-díj alapítója 1866-ban érkezett Amerikába és előbb St. Louisban telepedett meg, az ottani magyarok segítségével.

Kossuth híres kálvinista papja, *Ács Gedeon*, 1852-ben tartotta az első magyar Istentiszteletet amerikai földön, New Yorkban. Nyomban utána megalakult a New York-i Magyar Segélyező Társaság, majd 1853-ban a Magyar Betegsegélyező Társaság. Ugyanabban az évben jelent meg, ugyancsak New Yorkban az első magyar hetilap, *Kornis Károly* szerkesztésében.

Kossuth Lajosnak két nővére is New Yorkba menekült, Meszlényiné és Zsulovszknyé. Előbbi a Fifth Avenue és 11-ik utca sarkán lévő temetőben nyugszik, míg utóbbi, fiával, a polgárháborúban hősi halált halt *Zsulovszky Zsigmond* hadnaggyal együtt a Brooklyn-i Greenwood temetőben.

Az amerikai polgárháborúban, 1861 és 1865 között valami nyolcszáz magyar vett részt, mindkét oldalon. Nyolcvanán nyertek tiszti rangot. *Asbóth Sándor* és *Szamwald Gyula* az Egyesült Államok Hadseregének altábornagyi rangfokozatát érték el. Rajtuk kívül még öt magyar tábornokról, tízenöt ezredesről, két alezredesről, tízennégy őrnagyról és tízenöt kapitányról tudunk. Ezek a számok különösen jelentősek ha figyelembe vesszük, hogy az Amerikában élő magyarok száma abban az időben alig haladta meg a négyezret. Szamwald Gyula altábornagyot a legmagasabb amerikai kitüntetéssel, a *Congressional Medal of Honor*-ral tüntette ki az Egyesült Államok Kongresszusa, míg Asbóth altábornagy mint a Nyugati Hadsereg vezérkari főnöke tüntette ki magát és később követi minőségben szolgált az Egyesült Államokat Argentínában és Uruguayban. Asbóth ugyancsak részt vett New York városának tervezésében és az erre vonatkozó doku-

mentumokat az 1933 évi Chicago-i Világkiállításon közszemlére is kiállították.

A 19-ik század nevezetes New York-i magyarjai közé kell még soroljuk *Zerdahelyi Károlyt*, a világhíres zongoristát és *Reményi Edét*, a hegedűst.

A tizenkilencedik század vége felé egy újabb típusu magyar kivándorló jelent meg Amerikában, egyre növekvő számban: a földnélküli magyar paraszt. Nagyrészüik azokról a vidékekről származott ahol vagy a földrajzi adottságok miatt, mint pl. a Székelyföldön, vagy a nagybirtokok miatt, mint pl. a Dunántúlon, a lakosság növekvő létszámának nem jutott hely. Ezeknek a kivándorlását nagyban elősegítették azok az ügynökségek is, melyek vasutépítésre, bányászatra és a gyárak számára olcsó munkaerőt toborozva gyors meggazdagodást ígértek a kivándorlóknak. Ezeknek az ügynökségeknek a segítségével ezrével özönlöttek ki a magyarok a West Virginia-i, Ohio-i szénbányákba, Pennsylvania-i acélművekhez és a Buffalo-i, Cleveland-i, Toledo-i és Detroit-i gyárakba. Ezeknek egy része hosszú esztendő munkája után hazatért megtakarított pénzével. Legtöbbjük azonban ott maradt ahova telepítették őket, a városok bizonyos negyedeiben összebujva, ahol templomokat építettek maguknak, klubházakat és ahol saját vendéglőkben ehettek és saját boltjaikban vásárolhatták az otthonról megszokott élelmiszereket.

Ezeknek a magyar negyedeknek a szolgálatára különböző szervezetek jöttek létre. Így 1920-ban már 2,092 magyar egyesület működött az Egyesült Államokban. Ezekből 1,046 betegsegélyező, 317 egyházi, 638 társadalmi és 91 politikai szervezet volt.

Az első világháború után a szétdarabolt, megcsonkított Magyarországról egy újabb kivándorló-hullám érkezett a "korlátlan lehetőségek" földjére, az Amerikai Egyesült Államokba. Először azok jöttek, akik valamilyen módon részt vettek az 1918-as rövidéletű kommunista forradalomban és emiatt megtorlástól kellett félniük. Ezeknek jelentős része zsidó volt, akiket a New York-i zsidóság nyomban mint hősokeket ünnepelt és gondoskodott arról, hogy jobbnál-jobb állásokba kerüljenek, nagyobára az amerikai sajtó és az amerikai egyetemek világában.

Ezeket a "kivételezett" kivándorlókat nyomon követte az ország szétdarabolása folytán állástalanul maradt fiatal magyar

értelmiségi réteg, akik számára nem volt többé hely sem a román megszállás alá került Erdélyben, sem a cseh megszállás alá került Felvidéken, sem Délvidéken, a szerbek alatt. A Csonka-haza pedig alig tudott helyet szorítani az odamenekülő idősebb tisztviselőkorosztálynak és így a fiataloknak menniök kellett. Ezek mindössze egy kézításkával léptek Amerika földjére, azonban magukkal hozták tehetségüket, ötleteiket és egy kemény akarást az érvényesülésre. Legnagyobb részük érvényesült is.

Két évtizeddel később a Második Világháború politikai menekültjeit mosta át Amerika partjaira a világtörténelem árverése. Nehány évvel később az 1956-as magyar szabadságharc menekültjei jöttek. Természetes, hogy mindkét esetben a politikai menekültek közé olyanok is keveredtek, akik csak az alkalmat használták ki, hogy Magyarországot elhagyva máshol próbáljanak szerencsét.

Ha az Amerikába történt magyar kivándorlást keresztmetsetében kívánjuk áttekinteni, akkor elmondhatjuk, hogy az első számottevő csoport, mely megteremtette egy magyar élet alapját ezen a kontinensen, a Kossuth-emigráció volt. Ezt követte 1880 és 1914 között a földnélküli parasztság, 1919 és 1920 között a Kun Béla-féle kommunista emigráció, majd 1920 után megindult előbb kisebb, majd a második világháború után egyre növekvőbb hullámokban a magyar értelmiség kivándorlása, előbb gazdasági, majd később politikai okok miatt.

Ezeknek a magyar csoportoknak az Egyesült Államok fejlődésére gyakorolt hatása rendkívüli volt. Ime néhány név:

Pulitzer József, a világhíres Pulitzer-díj alapítója.

Galamb József, a híres Model T Ford rajzolója.

Alexay Béla a General Electric főmérnöke, a Charles A. Coffin-díj kétszeri nyertese.

Telkes Mária, a nap-energia világhíres kutatója (Mass. Inst. of Technology.)

Beretvás Ilona, feltaláló, Standard Oil Co.

Csendes Ernő, feltaláló, Dupont Co.

Pulvári Károly Ferenc, feltaláló.

Kármán Tivadar, altábornagy, aerodynamical adviser as U.S. Légierőknél, feltaláló.

Teller Ede és Szilárd Leo atomtudósok.

Rajsz Ervin, kartografus, U.S. Térképészeti Intézet.

Békessy György, Szentgyörgyi Albert (Harvard) és *Wigner Jenő* (Princeton) amerikai magyar Nobel-díjas tudósok.

Cholnoky Tibor, a világhíres rák-kutató.

Schick Béla, a "Shick-Test", *Somogyi Mihály*, a "Somogyi-Test" és *Hegedüs István*, a "Carotid Compression Test" feltalálója.

Török Miksa, Benedek Tibor és Takáts Géza világhíres amerikai magyar sebészek.

Magyarországról vándoroltak be Amerikába az amerikai filmipar megalapítói is, mint pl. *Zukor Adolf, Fox Vilmos, Pollák Adolf és Markey Sándor*. Híres rendezők: *Kurta (Curtis) Mihály, Gorda Zoltán, Paszternák József, Auer János és Törs Iván*.

Színészek és színésznők hosszú sora járult hozzá az amerikai film és színpad sikeréhez: *Bánky Vilma, Szőke Szakáll, Lugosi Béla, Várkonyi Viktor, Lorre Péter, Hajmássy-Massey Ilona, Kovács Ernő, Darvas Lili*, hogy csak a legkiválóbbakat említsük.

A "Magyar Szívek Királynője", *Szelezky Zita*, Hollywoodban él önkéntes száműzetésben, akárcsak *Szörényi Éva*.

Amerika zenei életéhez olyan magyar tehetségek járultak hozzá mint *Zerdahegyi Károly, Reményi Ede, Seidl Antal* és sokan mások.

Az Egyesült Államokba kivándorolt magyar zeneszerzők közül elég ha *Kálmán Imrét* említjük meg (*Marika grófné, Szirmay Albertet* (Gingerbread), *Romberg Zsigmondod* (Student Prince, Desert Song, Maytime, New Moon, East Wind), és *Rózsa Miklóst*. De itt végezte életét *Bartók Béla* is, akárcsak *Dohnányi Ernő*. Világhíres amerikai zenekarok magyar vezénylői *Ormándy Jenő* (Philadelphia Symphony Orchestra), *Szell György* (Cleveland), *Doráti Antal* (Minneapolis), *Halász László* (New York), *Domokos Nándor* (Los Angeles), *Rozsnyai Zoltán* és *Bleuer Lajos* (Detroit).

Magyar zeneművészek, mint *Szigeti József, Kelényi Ede, D'Albert Gyula, Nyiregyházi Ervin, Kerékgyártó Duci* és *Harasányi Sándor* gazdagították Amerika zenei életét, akárcsak *Rejtő Gábor, Déri Ottó* és *Magyar János* csellóművészek, *Antalfy-*

Zsiros Dezső orgonista, *Horváth Károly* cimbalmos és *Földes Andor, Czifra György, Biró Sári, Kozma Tibor, Sándor György, Ivanics Miklós* zongoraművészek.

Magyar énekesek, akik tagjai lettek a Metropolitan Operának: *Sámson Mária, Bokor Margit, Gyenge Anna, Svéd Sándor, Gánfi Miklós, Csabay László, Alváry Lőrinc, Elesch Ella, Ernster Dezső, Székely Mihály és Kónya Sándor*.

De nem feledkezhetünk meg a magyar tánc amerikai sem, mint *Tatár György és Kató, Kovács Nóra, Rabovszky István*.

A magyar tehetség azonban mégis csak a képzőművészetek terén érvényesült legsikeresebben az Egyesült Államokban. Több mint hatvan kiváló magyar festő, rajzoló és szobrász véste bele nevét örök időkre az amerikai képzőművészet történelmébe. Munkáikat meg lehet találni muzeumokban, középületekben (még a Fehér Házban is) városok terein, mindenütt. Neveikkel, munkásságukkal egy egész könyvet meg lehetne tölteni. Érdeemes és szükséges is lenne, hogy valaki összegyűjtse adataikat és ezáltal művészi alkotásaikat nem csak amerikainak, de magyarnak is megőrizze.

De meg lehet találni a magyarokat az amerikai sportban is. Birkózásban *Thesz Lajos, Szász Albert, Szabó Sándor, Zsombori Ödön* és *Hargitay Mihály* tüntették ki magukat. (Utóbbi az 1950-es években elnyerte a "Mister Universe" titulust is.)

Ökölvívásban *Pásztor Bob* U.S. bajnokságot nyert 1939-ben. *Kocsis Antal* pedig olimpiai bajnok volt 1920-ban.

Boros Gyula Amerika golf-bajnoka volt 1952-ben, *Nagy István* teke-bajnokságot nyert 1959-ben, míg az 1958-as asztali tennisz bajnokságot *Dr. Gál András* szerezte meg.

Sípos Ferenc távgyaloglásban, *Serényi István*, a híres "Liberty Runner", távfutásban nyertek országos bajnokságot. De sikeres futóbajnokok voltak még *Tábori László, Csaplár János* és *Hegedüs László* is.

Magosugrásban California bajnoka volt *Orbán Sándor* és rud-ugrásban *Zsuffka Viktor*.

Világhíres amerikai magyar uszók *Dobay Gyula* (100 méter), *Kovács Tamás, Magyar László, Ördögh Zsuzsa* (olimpiai ezüst érem) és *Szőke Kató* olimpiai bajnok.

A magyar kard világbajnokai: *Keresztes Attila, Hámori Jenő és Magay Dániel* szintén az amerikai magyarság büszkeségei, akárcsak *Rerrick Béla és Sakovits József* tör-vívók, kik mindketten ezüstérmét nyertek 1956-ban a Melbourne-i olimpiai mérkőzéseken. *Dr. Nyilas Tibor*, egykori világbajnok, hétszer egymásután volt az Egyesült Államok kardvívó-bajnoka. *Vitéz-Worth György* az USA olimpiai vívócsapatának volt tagja 1948-tól 1964-ig. A fiatal *Apostol Pál* egyetemi vívóbajnokságot nyert míg *Pesthy Pál*, egy másik fiatal magyar, jött be másodiknak.

Bodó Andrea, Korondi Margit, Nagy Márta, Takács Attila és Toth Mária Amerika-szerte ismert szertornászok, míg *Gyarmathy Olga és Tarnay Alice* női futókajnokok.

Minden amerikai jól ismeri *Joe Medwick, Joe Namath (Németh), Leslie Csonka, Péter Gogolák, György Halas, Andy Farkas, László Rózsa és Ferenc Puskás* nevét a "népszerű sportok" terén.

De nem feledkezhetünk meg *Reményi Judithról* sem, aki 1966-ban mint "Miss U.S.A." hozott dícsőséget a magyar névre, akárcsak *Kovács Éva*, aki ugyanabban az évben második volt a "World Queen of Posture and Physical Fitness" versenyben.

Amint azt a bevezetőnkben is említettük, mindaddig míg rendszeres, tudományos kutatómunka nem foglalkozik ezzel a kérdéssel, nehéz lesz pontosan megállapítani a magyarság szerepét az Egyesült Államok fejlődésében. Mindössze a "Biographical Directory of American Hungarians" című 1971-ben kiadott munka adatai vetnek valami kis fényt erre a kérdésre, mely adatok szerint 1971-ben 1,286 magyar orvos, 62 fogorvos, 31 elmeorvos, 798 egyetemi tanár, 134 kiváló zeneművész, 37 zeneszerző, 34 zenekar-vezénylő, 47 színész és 54 lapszerkesztő működött az Egyesült Államok területén. Ugyanakkor 88 magyar vagy magyar származású írónak jelent meg munkája angol nyelven, míg 23 író és költő kimondottan csak magyar nyelven szolgálta nemzetét Amerikában is.

Forrásmunkák:

Könný L.: Hungarians in the USA — American Hungarian Review, 1967, St. Louis, Mo.

Könný L.: History of American Hungarian Literature — ugyanaz a kiadó.

Könný L.: Modern Magyar Literature — ugyanaz a kiadó.

Könný L.: Eagles of Two Continents — ugyanaz a kiadó.

Bognár-Szentpály: Hungarians in America — Alpha Publications, New York, 1971.

MAGYAR INTÉZMÉNYEK AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN

Amint már említettük, 1920-ban 2,092 magyar intézmény működött az Amerikai Egyesült Államokban, az akkori, illetékes forrásmunkák szerint. Intézményeink mai számáról nincsenek megbízható adataink. Kétségtelen azonban, hogy ezeknek létszáma lényegesen csökkent. A csökkenés oka elsősorban a második-harmadik nemzedék beolvadása, valamint az új bevándorlók érdeklődésének hiánya. Hozzájárul még ehhez a gazdasági célszerűség is, mely megkívánta, hogy több kisebb intézmény összetársulva alkosson egy nagyobb, mely anyagilag képes legyen a megmaradásra.

A négy legfontosabb magyar intézmény az *Amerikai Magyar Református Szövetség*, a *William Penn*, az *Amerikai Magyar Katolikus Szövetség* és a *Szent György Magyar Görög-Katolikus Szövetség*.

Az amerikai magyarságnak 190 protestáns, 21 római katolikus és 6 görög katolikus működő egyházközsége van. Ligonierben (Pennsylvania) a *Bethlen Otthon* árvaház és aggménház mellett magyar iskolát is tart fent.

Bár a magyar nyelvet ma már több amerikai egyetemen is tanítják, az egyetemek világában a Hungarian Studies Foundation (Rutgers) és az újabban megszervezett *Hungarian Library* (University of Minnesota) tekinthető az amerikai magyar egyetemi munka központjának.

Az *Árpád Akadémia* (Cleveland, Ohio) a száműzetésbe kényszerített Magyar Tudományos Akadémia szerepét tölti be a szabadföldi magyarság szellemi életében, melynek tagnévsora magába foglal minden szabad földön élő magyar író, tudóst, művészt és szakembert aki kiváló munkásságával ezt megérdemelte. Az Árpád Akadémia és a *Magyar Társaság* együttesen rendezik meg minden év novemberében a Clevelandi Magyar Találkozót, ahol a világ minden részére szétszórt magyar száműzött szellemi vezetők évente összegyűlhetnek, hogy problémáikat megvitassák és együttes megoldásokat találhassanak.

Az 1909-ben létesült *Amerikai Magyar Szövetség* az Egyesült Államok területén élő magyarok érdekképviselői szervezete, melynek központi irodája az ország fővárosában van. Más fontos

sabb magyar országos szövetségek a *Magyar Harcosok Bajtársi Szövetsége*, a *Magyar Szabadságharcos Szövetség*, a *Kereszt és Kard*, valamint több foglalkozási ágak szerint megoszló képviselői szerv.

Az *Erdélyi Világszövetség* a maga nagyszámú tag-egyesületeivel az erdélyi származású magyarokat képviseli, míg a *Felvidéki Szövetség* és a *Délvidéki Szövetség* az elszakított felvidéki, illetve délvidéki magyarok érdekében munkálkodik.

A *Magyar Cserkész Szövetség*, mint a száműzött magyar cserkészlet amerikai őrtornya, Teleki Pál szellemében öröklik a magyar cserkészélet és kiképzés tiszta nemzeti szelleme és magas színvonala fölött.

Több egyházi folyóirat mellett az amerikai magyarok fenntartanak egy kiválóan szerkesztett képes havi folyóiratot is a *Képes Magyar Világhíradót*, (Cleveland, Ohio) mely számontartja öt világrész magyar társadalmi, irodalmi és művészeti eseményeit. Ezen kívül egy két-nyelvű (magyar-angol) ifjúsági folyóirat, a *Nyolcadik Törzs*, (Ligonier, Pennsylvania) és négy országosan ismert magyar hetilap szolgálja az Egyesült Államok magyarságát: a *Magyarság*, (Pittsburgh, Pa.), a *Kaliforniai Magyarság* (Los Angeles), a *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, (Cleveland, Ohio) és a *New Yorki Magyar Élet* (Toronto).

A két-havonként megjelenő *Itt-Ott* a fiatal magyar értelmiség szellemi próbaköve, míg a *Studies for a New Central Europe* című negyedévi szemle magyar szerkesztésben de már Közép-Európai nemzetek gondolkodóinak bevonásával igyekszik utat keresni a Dunavölgy népeinek szebb jövője felé.

Bár akad az Egyesült Államok területén több magyar tulajdonban lévő nyomda is, az amerikai magyar könyvkiadás kérdése sajnos még mindig nagyon kezdetleges. Az *Amerikai Magyar Szépművés Czéhen* kívül, mely 1963 óta kiad évente 2-3 könyvet korlátolt példányszámban, mindössze *Könnnyű László* foglalkozik könyvkiadással (St. Louis, Mo.), a *Kárpát Publishing Co.* (Cleveland, Ohio) valamint az utóbbi években létre jött *Napnyugati Írói Kör*, mely fiatal magyar írók munkáit adja ki szövetkezeti alapon, Kaliforniában.

Amint bevezetőnkben is elmondtuk már, ennek a könyvecskének egyetlen célja az volt, hogy madártávlatból bemutassuk, sűrített formában, mindazt amit mi Amerikában élő magyarok a

magunk magyar örökségének mondhatunk, anélkül, hogy belemennénk a részletekbe, ami külön, központilag irányított kutatómunkát igényelne. Ennélfogva ki kell hangsúlyozzuk újra, hogy minden nevet és minden adatot lehetetlenség lett volna feltüntetni ebben a szűk keretben. Célunk az volt csupán, hogy megmutassuk az olvasónak: van magyar örökségünk, melyre büszkék lehetünk.

Létszámunkhoz viszonyítva teljesítményeink aránya tulesz minden más nemzet fiain!

Idők során bárhova is vetett ki bennünket, magyarokat, a történelem vihara: megálltuk helyünket mindenütt. Tiszteletet szereztünk a magyar névnek és javára szolgáltunk a befogadó országoknak.

Büszkék lehetünk származásunkra, múltunkra, kulturánkra, teljesítményeinkre. De csak akkor, ha mi magunk is, életmódunkkal, cselekedeteinkkel méltóak igyekszünk lenni örökségünkhöz, hogy azt megőrizve, gazdagítva tovább adhassuk fiainknak, unokáinknak.

Tamási Áron székely író mondta volt egykoron: "*aki embernek hitvány, az magyarnak se jó!*" Ezt a mondást mi amerikai magyarok a következő módon alakíthatjuk: "*aki nem jó magyarnak, az amerikainak is hitvány!*"

HIMNUSZ

Isten, áldd meg a magyart,
Jó kedvvel, bőséggel;
Nyújts feléje vérő kart,
Ha küzd ellenséggel;
Balsors akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt!
Megbűnhődte már e nép
A multat s jövőndöt.

Öseinket felhozád
Kárpát szent bérceire,
Általad nyert szép hazát
Bendeguznak vére;
S merre zugnak hajjai
Tiszának-Dunának
Árpád hős magzatjai
Felvirágozának.

Értünk Kunság mezején
Ért kalászt lengettél
S Tokaj szőlővesszein
Nektárt csepegtettél.
Zászlónk gyakran plántálád
Vad török sáncára,
S nyögte Mátyás bus hadát
Bécsnek büszke vára.

Hajh, de bűneink miatt
Dult harag kebledben,
Elsújtád villámidat
Dörgő fellegedben;
Most rabló mongol nyilát
Zugattad felettünk,
Majd töröktől rabigát
Vállainkra vettünk.

Hányszor zengett ajkain
Ozmán vad népének
Vert hadunk csonthalmain
Győzedelmi ének!
Hányszor támadt tenfiad,
Szép hazám kebledre....
S lettél magzatod miatt
Magzatod hamvvedre.

Bújt az üldözött s felé
Kard nyúlt barlangjába,
Szerte nézett s nem lelé
Honját e hazában;
Bérce hág és völgybe száll,
Bú s kétség mellette,
Vérözön lábainál
S lángtenger felette.

Vár állott, most köhalom.
Kedv s öröm repkedtek;
Halálhörgés, siralom
Zajlik már helyettek.
S ah, szabadság nem virul
A holtnak véréből!
Kinzó rabság könnye hull
Árvánk hő szeméből!

Szánd meg Isten, a magyart,
Kit vészek hányának;
Nyújts feléje védő kart
Tengerén kinjának!
Balsors, akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt;
Megbűnhődte már e nép
A multat s jövőndöt!

Kölcsey Ferenc

AZ AMERIKAI MAGYAR SZÉPMIVES CZÉH KÖNYVÁRJEGYZÉKE:

Magyar Nyelven:

Mécs László: Bolond Istók Bábszínháza	\$ 2.00
Török Sándor: Településtörténeti Tanulmányok és Határproblémák a Kárpátmedencében	\$10.00
Válogatott Magyar Mondák, illusztrálva	\$ 7.50
Válogatott Magyar Népmesék, illusztrálva	\$ 7.50
Wass: A Láthatatlan Lobogó	\$ 4.00
Wass: Valaki Tévedett	\$ 5.00
Wass: Kard és Kasza, I.	\$10.00
Wass: Erdők Könyve	\$ 8.00
A Mi Családunk, olvasókönyv kisgyerekeknek	\$ 1.50
Önnepnapok, olvasókönyv kisgyerekeknek	\$ 1.50

Angol Nyelven:

Yves de Daruvár: The Tragic Fate of Hungary	\$ 8.00
Baross: Hungary and Hitler	\$ 4.00
Baráth: Teaspoonful of Freedom, novel	\$ 5.00
Endrey: The Sons of Nimrod	\$ 8.00
Haraszi: The Ethnic History of Transylvania	\$ 8.00
Hory: Behind the Scenes of World War II	\$ 4.00
Kisjókai: Counsel for the Defense, novel	\$ 5.00
Major: American-Hungarian Relations 1918-1944	\$10.00
Szemák: Living History of Hungary	\$ 8.00
Szilassy: Revolutionary Hungary 1918-1921	\$ 4.00
Varga: Human Rights in Hungary	\$ 8.00
Wagner: Toward a New Central Europe	\$ 8.00
Wass: Give Me Back My Mountains, novel	\$ 5.00
Zathureczky: Transylvania	\$ 8.00

The Hungarian Heritage Books:

1. Hungarian Folk Dances, illustrated	\$ 6.00
2. History of the Hungarian Nation	\$10.00
3. Selected Hungarian Legends, illustrated	\$ 7.00
4. Selected Hungarian Folk Tales, illustrated	\$ 7.00

Megrendelhetők a pénz beküldésével egyidőben:

AMERICAN HUNGARIAN LITERARY GUILD
ASTOR, FLORIDA 32002